

Поляруш Н. С., Колядич Ю. В.

Мала проза Романа Іваничука в інтер'єрі шістдесятництва / «Нове та традиційне у дослідженнях сучасних представників філологічних наук» : Міжнародна науково-практична конференція 22-23 лютого 2019 р. – Одеса, 2019. – С. 31–34.

Поляруш Н. С.

кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри української літератури
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Україна

Колядич Ю. В.

кандидат філологічних наук, старший викладач
кафедри методики навчання іноземних мов
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Україна

МАЛА ПРОЗА РОМАНА ІВАНИЧУКА В ІНТЕР'ЄРІ ШІСТДЕСЯТНИЦТВА

Анотація. Статтю присвячено аналізу новелістичній творчості Р. Іваничука у літературному контексті шістдесятництва, яке стало важливим етапом у творчій біографії митця.

Ключові слова: новела, прозаїк, шістдесятники, модернізм, портрет.

Малая проза Романа Иванычука в интерьере шестидесятичества

Аннотация. Статья посвящена анализу новеллистической творчества Р. Иванычука в литературном контексте шестидесятников, которое стало важным этапом в творческой биографии писателя.

Ключевые слова: новелла, прозаик, шестидесятники, модернизм, портрет.

Roman Ivanychuk little prose: the 60-th

Summary. The article is devoted to Roman Ivanychuk novels closely connected with the 60-th, which became a very important stage in the writer's creative work.

Key words: novel, prose writer, "shistdesiatnyky", modernism, portrait.

До жанру новели Р. Іваничук звертався починаючи з другої половини 50-х рр. і закінчуючи початком 80-х рр., – протягом чверті століття. А тому чи не найважливішими у формуванні майстерності Іваничука-новеліста стали 60-і рр., хоч сам він називає другу половину 70-х рр. як вихід на оптимальний рівень власної форми у цьому жанрі. Літературний портрет Р. Іваничука в інтер'єрі шістдесятництва, необхідний у справі прояснення першоджерел поетики новеліста.

Рецепція Р. Іваничуком шістдесятників і шістдесятництва перебуває і нині під знаком дискусій, дерзань, творчих пошуків. Його спогади про той період міг би об'єднати образ «прекрасної катастрофи». До цього покоління прозаїк небезпідставно зараховував і себе. Більше того, позиція Р. Іваничука – суто шістдесятницька, позиція митця і громадянина.

Іваничуків образ взірцевого українського митця (навіть наявність такого образу знакова) позначений шістдесятницькими рисами. У пам'яті Іваничука-мемуариста оживають львівські гастролі учасників київського Клубу творчої молоді Л. Танюка, І. Дзюби, І. Драча, М. Вінграновського, переповнений актовий зал університету, експлікація п'єси М.Куліша «Отак загинув Гуска» молодим режисером Л. Танюком, президентом Клубу, у театрі ім. М. Заньковецької. Вистава радувала модерним оформленням «після набридливих соняшників, тинів і глечиків на кіллях» [1, с. 111], виступи І. Дзюби вражали незвичним в українській літературній критиці після І. Франка досконалим знанням європейських літератур, а поети І. Драч та М. Вінграновський – новою поетичною мовою. Без цих подій і вражень, зізнається письменник, він залишився б непоправним традиціоналістом. Шістдесятники «відмовились назавжди від плаксивого й нудного національного мазохізму» [1, с. 110], прилучилися до сучасного за духом літературного урбанізму. Зокрема Н. Бічуї, та, мабуть, не тільки їй, а ширше – новим духовним тенденціям літпроцесу, Р. Іваничук ставить в заслугу те, що українські письменники не залишилися назавжди «... нудно-традиційними, лінивими до пошуків нових форм, сито задоволеними тим, що знаємо, банальними белетристами, які спроможні описати факт і не вміють визначати його вартості, оспівувачами сільського босоногого дитинства,

апологетами старих дідів і бабусь, що сидять на призьбах під патріархальними стріхами, – і може б, ніколи не побачили міської вулиці з її ритмом, запахами, архітектурою, типажами ...не навчилися б у густому потокові власної свідомості побачити найрізноманітніші ракурси явищ у потрібному освітленні й робити безліч спроб перетворення власного життєвого досвіду» [1, с. 116].

З-поміж українських прозаїків-шістдесятників Р.Іваничук найчастіше згадує Н. Бічюю і Гр. Тютюнника. Вони допомогли Іваничукові-новелісту знайти себе. У збірнику спогадів про Гр. Тютюнника «Вічна загадка любові» Іваничуків спогад становить собою цілком самостійну новелу, одну з кращих. Розповідь про Тютюнника, про спільне блукання нічним Києвом, про запеклі дискусії і задушевні розмови вписано в загальний образ шістдесятництва, покоління «прекрасних катастроф» і духовного пошуку. В мемуарах образ великого письменника доповнено більш реалістичними штрихами.

Перші оповідання Р. Іваничук публікував у часописі «Жовтень», де завідувачем відділу прози був Г. Тютюнник. Ті оповідання були вельми схожі на Тютюнникові, що побачили світ окремою книжкою «Зорані межі» (1951) у Львівському книжково-журнальному видавництві.

На відміну від Гр. Тютюнника, Іваничук-новеліст менше цікавиться соціально-психологічною сферою, соціологізм його ранніх оповідань радше накинутий зовні адміністративними настановами: проблематика старого й нового у галицькому селі, яке щойно стало радянським. Гр. Тютюнник як письменник розвивався у напрямку художнього освоєння жорсткої правди буття, він прагнув якнайточніше діагностувати духовний стан сучасника. Р. Іваничук же відтворював духовні константи буття, не гребуючи штучними ситуаціями і театральними ефектами, його цікавила не стільки психологія окремої людини, скільки психологія ситуацій, психологія страху, зради тощо (історичні оповідання, повість «На перевалі»).

Шістдесятники модернізували фольклорну поетику. У прозі шістдесятників незрідка використовується народна пісня, анекдот, легенда в якості сюжетотворчого чинника. Особливо часто вдавався у своїх творах до народної пісні Є. Гуцало.

Слід додати, що спільним для шістдесятників було звернення до творчого досвіду раннього українського модернізму, творчості В. Стефаника, М. Коцюбинського, С. Васильченка, В. Винниченка, О. Кобилянської тощо. До традиційних в українській літературі належить селянська тематика. Однак і тут Р. Іваничук на тлі українського літературного шістдесятництва виявився цілком оригінальним: тематика його новел 60-х – 70-х рр. досить різноманітна: село, діти, війна, сучасне місто, мистецтво, історія. В особі зокрема В. Шевчука та Ю. Щербака Р. Іваничук знайшов союзників розробки у форматі малої прози тематики міста.

Оскільки шістдесятники пережили війну дітьми, то війна в їхніх творах змальовується здебільшого очима дітей. Найглибшим дослідником цієї проблематики в українській прозі виявився Гр. Тютюнник. Його повісті «Облога», «Климко», новела «Сито, сито...» вражали правдивістю, відкривали бездонну глибину відчуження, байдужості й доброти людини на війні.

В цьому ж напрямку екзистенційної, «окремішньої» правди тривали пошуки Р. Іваничука. Зокрема, оригінальною концепцією війни відзначається новела «Тиша». Трагічні події відображено через сприйняття дітей глухого західноукраїнського села.

«Група творів Р. Іваничука малої прози, що об'єднуються під спільним знаменником дитинства, висвітленого у формі спогадів, привертають увагу ліричним ладом, спільним мотивом, пошуку джерел життєвої наснаги, морального еталону» [2, с. 165]. Проза українських шістдесятників багата на композиційні засоби. Є. Гуцало любить писати новели з обрамленням, звертається до ситуацій незвичайних, де герої діють нібито всупереч логіці, діалогом послуговується нечасто, ділить оповідання на розділи, експериментує з темпоритмом, використовує сюжетотворчий потенціал народної пісні, його новели часом не мають чіткого фабульного малюнка.

Як і більшість шістдесятників з їхнім тяжінням до сповідальності Р. Іваничук досить часто послуговується образом оповідача (новели «Бузьків вогонь», «Айна», «Доктор Бровко» та ін.). Є у нього і новели з обрамленням, твір у творі («Розплата», «Феномени»), зустрічається мотив сну як недремної совісті

(«Новорічних келих за щастя»), часова двоплановість зображення (новела «Зелений гомін»), твори з нарочито невиразною фабулою («Прут несе кригу», «Мить краси» тощо). З часом властиві Іваничукові рефлексивність, інтелектуалізм, часопросторова двоплановість посилюються, досягаючи екстремуму в новелістичній повісті «На перевалі» та романістиці. Його художній світ близький до новелістики В. Шевчука, Н. Бічуї, почасти Є. Гуцала і Ю. Щербака. Менше зв'язків у плані композиції, особливо починаючи із середини 70-х рр., з творчістю Гр. Тютюнника і Ю.Мушкетика.

Новаторство шістдесятників органічно виростало на ґрунті української літератури періоду «розстріляного відродження», а отже імпресіоністичної і неореалістичної прози Г. Косинки, М. Хвильового, на ґрунті раннього українського модернізму, на традиції, що походить від В. Стефаника і М. Коцюбинського. Шістдесятники заперечували конформізм «батьків» і спрощеність їхньої поетики, водночас звертались до альтернативних художніх текстів, замовчуваних і заборонених в СРСР. Скажімо, Р. Іваничук студіював новелістику емігранта І. Керницького. Сказане стосується також мистецтва портрета і характеротворення.

Дитячі портрети ранньої новелістики Р. Іваничука дещо нагадують тексти А. Головка чи А. Тесленка. Їм властивий лаконізм, розмовний стиль оповіді (речення з еліптичними конструкціями), почасти народнопоетична образність.

Порівняно з новелістикою Є. Гуцала художні тексти Р. Іваничука менш багаті на колоритні подробиці, не зустрінемо в них, як це любить робити Гр. Тютюнник, деталі на початку, що визначає сутність персонажа і тональність твору. Р. Іваничук у ранніх новелах прямо і відразу називає головну рису персонажа, і подальший текст ілюструє її або заперечує. Новеліст не культивував класичні розгорнуті портрети, його метод – штрихова імпресіоністична замальовка.

Літературне мовлення прози українських шістдесятників прикметне значним масивом усно-розмовної, народнопоетичної лексики, використанням епічно-фольклорної традиції, що не властиво, скажімо, поколінню літературних 90-х. Попри означену традиційну для української літератури специфіку, наративні

моделі прози шістдесятників мають виразний новаторський характер. Водночас спостерігаємо (наприклад, у новелі Р. Іваничука «Зелений гомін») і протилежну тенденцію в річищі суб'єктивізації оповіді: посилення узагальнено-філософського звучання шляхом уведення до внутрішнього монологу розповіді про себе у формі другої чи третьої особи. Цей засіб, безперечно, стирає грань між мовою автора і персонажа, посилюючи поліфонію власне авторського мовлення.

Отже, шістдесятництво стало вельми важливим етапом у творчій біографії Р. Іваничука. Його становлення як новеліста найбільш інтенсивно тривало саме у шістдесяті роки. Його індивідуальна поетика, увібравши художні тенденції часу, виглядає на тлі української малої прози цілком оригінальною.

ЛІТЕРАТУРА

1. Іваничук Р. Благослови, душе моя, Господа. Спогади, роздуми. Частина перша // Березіль. – 1992. – № 11 – 12. – С.22 – 146.
2. Поляруш Н. Концепція людини і світу в малій прозі Романа Іваничука / Н. Поляруш, Ю. Колядич // Філологічний дискурс : зб. наук. праць / гол. ред. Віталій Мацько. Хмельницький, 2018. – Вип. 7. – С. 162 – 171.